

Seksuele ontwikkeling van kinderen (0-13 jaar)¹			
Soort document	Achtergrondinformatie	Vastgesteld door MT	31-05-2022
Proceseigenaar	P&K – AG V&G	Toepassingsgebied	Kind & Co Ludens

Seksuele ontwikkeling gaat over meer dan seksualiteit. Het gaat ook over liefde, relaties, lekker in je vel zitten, zeggen wat je wel en niet wilt, trots zijn op je lichaam en vriendschap.

De seksuele ontwikkeling van kinderen wordt beïnvloed door verschillende factoren: hun biologische aanleg, de ontwikkelingsfase, individuele psychologische kenmerken en sociaal-culturele factoren.

Maar ook door de normen en waarden van degenen die het kind begeleiden.

In de periode dat de kinderen bij ons op de opvang zijn, onderscheiden we 5 fasen in de seksuele ontwikkeling met elk een eigen accent.

En wees je bewust: seksualiteit bij kinderen is niet vergelijkbaar met de volwassen seksualiteit!

1. Ontdekken (0 tot 4 jaar)

Baby's van 0 tot 2 jaar: ontdekken

De seksuele ontwikkeling van een kind begint al bij/voor de geboorte. Een baby leert zichzelf en zijn omgeving 'voelen' door zijn huid. Door middel van aanrakingen en liefkozingsen maakt het kennis met lichamelijke en intimiteit. Dit biedt veiligheid en geborgenheid en is de basis voor zijn latere gezonde seksuele ontwikkeling.

- Baby's zijn sterk gericht op hun zintuigen: luisteren, kijken, voelen, proeven en ruiken. Via deze zintuigen ervaren baby's prettige en veilige gevoelens.
- Baby's ontdekken de wereld via de nabije omgeving: sabbelen op speelgoed, kijken naar gezichten, luisteren naar de toon waarop je praat.
- Vervolgens ontdekken baby's ook hun eigen lichaam. Ze raken zichzelf aan en vanaf zo'n 6 maanden ook hun geslachtsdeel. Dit gebeurt veelal onbewust en toevallig. Vanaf 16 maanden kunnen baby's dit doelgericht doen.
- Jongens kunnen vanaf de geboorte spontaan een stijve piemel krijgen.
- Jongens en meisjes kunnen vanaf 16 maanden masturberen en een orgasme krijgen (met de bekende fysieke kenmerken van opwindings)1.
- Vanaf 1,5 jaar zijn kinderen lichamelijk klaar om zindelijk te worden. De meeste kinderen krijgen pas interesse voor zindelijkheid tussen de 2 en 3 jaar; vaak zie je dan ook meer nieuwsgierigheid naar het eigen lichaam en hun eigen poep en plas.

Peuters van 2 tot 4 jaar: nieuwsgierigheid/ontdekken eigen lichaam

Peuters zijn nieuwsgierig naar hun eigen lichaam en dat van anderen, Ze hebben veel behoefte aan lichamelijk contact, zitten graag op schoot en genieten van knuffelen. Ook stoeien en kusjes geven vinden zij leuk.

- Ze worden zich bewust van zichzelf en hun lichaam. Rond hun 2de jaar kunnen zij verschillende lichaamsdelen, waaronder geslachtsdelen, benoemen.
- Ook krijgen ze interesse in hun eigen toiletgang en die van een ander. Ze gaan graag mee naar het toilet en op de opvang bekijken ze de toiletgang van anderen en gaan dit nadoen.

¹ Bronnen: Zwiep, C. (2012) *Seksuele ontwikkeling*. SWP; www.gezondekinderopvang.nl; <https://seksuelevorming.nl/>; <http://kindenseksualiteit.nl/>; <https://seksindepraktijk.nl/>; Reader scholing: Een Gezonde Start.

- Ze krijgen interesse in het lichaam van de mensen om hun heen. Peuters kunnen hun eigen lichaam en geslachtsdelen en die van anderen uitgebreid bestuderen en willen hun lijf aan anderen (kinderen en volwassenen) laten zien. Ze kunnen uit nieuwsgierigheid hun opvoeders aanraken op intieme plekken van het lichaam².
- Ze ontdekken de verschillen tussen een jongens- en meisjeslichaam, leren dat zij een jongen of meisje zijn. Soms denken ze dat dit nog kan veranderen.
- Als peuters zich veilig en vertrouwd voelen, kunnen sommigen bewust hun geslacht aanraken omdat dit hen een prettig, ontspannen gevoel geeft. Een enkele keer zie je dit ook als zij zich vervelen. Soms zijn hierbij fysieke kenmerken van seksuele opwindning zichtbaar, zoals een snelle snellere ademhaling, rood gezicht en zweten.
- Peuters kunnen vragen gaan stellen over geboorte en verschillen tussen (een) jongens- en meisjes(lichaam).
- Peuters leren al een beetje wat 'wel en niet mag' (sociale normen), gaan grenzen ontdekken. Ook merken ze dat bepaalde ('vieze') woorden een reactie oproept bij anderen. Dat is spannend en leuk en dus herhalen ze soms deze woorden.
- Ook kunnen peuters spelletjes spelen waarin ze situaties nadoen vanuit ervaringen die ze hebben opgedaan, zoals 'doktertje' en 'vadertje en moedertje'.

2. Leren en spelen (4 tot 6 jaar)

Zodra een kleuter naar school gaat, wordt zijn wereld groter. Hij krijgt meer contacten en de eerste vriendschappen ontstaan. Kleuters leren steeds beter hoe zij zich 'horen te gedragen' (sociale regels) en dat er op school en de opvang andere regels gelden dan thuis.

- Kleuters begrijpen steeds meer sociale normen en waarden en gaan onderscheid maken tussen privé en openbaar.
- Het verkennen van het eigen lichaam en dat van anderen wordt meer ingekleed in spel: 'vadertje en moedertje' of 'doktertje'. In het begin van deze fase doen ze dit openlijk.
- Kleuters zijn erg geïnteresseerd in de voortplanting en geboorte en stellen hier (eindeloos) vragen over.
- Vaak vinden ze het leuk om 'seksuele' woorden te roepen (uitdagen).
- Rond hun 4de jaar weten kinderen dat zij het lichaam van een jongen of een meisje hebben (geslacht). Ze weten dan ook of ze zich een jongen of meisje voelen (gender)³.
- Kleuters krijgen duidelijke ideeën over jongens- en meisjesgedrag (rollenpatronen). Sommigen gaan experimenteren met sekserollen. Anderen zijn hier heel rigide in en kunnen negatief reageren op kinderen die zich niet volgens deze rollenpatronen gedragen.
- Vriendschappen met andere kinderen worden belangrijk. Dit kan zowel tussen jongens en meisjes, als enkel met seksegenoten zijn.
- Kleuters geven soms aan dat zij verliefd zijn; bijvoorbeeld op hun moeder, juffrouw of huisdier. Het is hun manier om te zeggen dat ze iemand heel lief vinden.
- Kleuters kunnen wegdromen met hun hand in hun broek; dit geeft hen een prettig en veilig gevoel.
- Aan het eind van deze periode kunnen de eerste schaamtegevoelens zich ontwikkelen.

² Op deze leeftijd heeft dit nog niets te maken met volwassen gevoelens van opwinding.

³ Geslacht en gender zijn verschillende begrippen. Meestal komt de genderidentiteit overeen met het geslacht, maar dat is niet altijd zo. Af en toe komt het voor dat een kind liever van het andere geslacht zou willen zijn (zie voor [meer informatie](#) onderaan dit document).

3. Nieuwsgierigheid groeit (6 tot 9 jaar)

In deze periode verandert een kind van een grote kleuter in een echt schoolkind. De belangrijkste ontwikkelingen doen zich voor op sociaal-emotioneel en cognitief vlak. Schoolkinderen worden meer nieuwsgierig en kunnen met meer gedetailleerde vragen komen zoals bijvoorbeeld: waarom zoenen mensen elkaar? In de loop van deze fase ontwikkelt het kind schaamtegevoelens.

- Rond hun 7de jaar weten de meeste kinderen hoe een baby uit de buik komt, worden hier ook meer nieuwsgierig naar en bekijken elkaars geslachtsdelen of raken deze aan. Dit gebeurt dan meestal als er geen volwassenen in de buurt zijn. Ze hebben immers geleerd dat het aanraken van geslachtsdelen en seksueel spel privé is.
- Schoolkinderen fantaseren veel, hierbij gebruiken ze wat ze om zich heen zien (gezin, school, tv, etc.). Deze fantasieën kunnen over van alles gaan, bijvoorbeeld over verliefdheid.
- Het onderscheid tussen vriendschap, verliefdheid en houden van wordt voor hen steeds duidelijker. Acht- en negenjarigen kunnen gevoelens van verliefdheid beschrijven.
- De stereotiepe ideeën over hoe jongens of meisjes zich zouden moeten gedragen, nemen bij de meeste schoolkinderen af.
- Kinderen zijn in staat tot het ontwikkelen van hechte vriendschappen met seksegenootjes. Ze gaan steeds meer om met kinderen van het eigen geslacht. Er ontstaan jongens- en meisjesgroepen.
- Schoolkinderen gaan zichzelf met anderen vergelijken. Daardoor kunnen ze soms wat onzekerder worden, als anderen dingen beter kunnen of mooier zijn.
- Aan het eind van deze fase stellen kinderen minder vragen over seks. Niet omdat ze er minder interesse in hebben. Ze hebben gemerkt dat seksualiteit voor volwassenen een 'beladen' onderwerp is waardoor zij er minder openlijk over praten.
- In een groep vinden kinderen het vaak belangrijk om te laten zien hoe groot, sterk en slim ze zijn. Ze proberen elkaar af te troeven: willen laten zien dat ze iets weten van de wereld van oudere kinderen en volwassenen. Bijvoorbeeld door te laten zien hoeveel ze weten over seks en door seksuele taal te gebruiken. Ze bedenken rijmpjes met seksuele woorden en vertellen elkaar schuine moppen. Vaak begrijpen ze nog niet wat het betekent.

4. Prépuberteit (9 tot 13 jaar)

De voorfase van de puberteit begint. De geslachtshormonen brengen diverse lichamelijke en emotionele veranderingen teweeg. Kinderen in deze leeftijdsfase krijgen meer interesse in de volwassen seksualiteit. Ze horen en zien veel op internet, tv en in boekjes wat hun nieuwsgierigheid wekt. Tegelijkertijd kunnen ze preuts of afhoudend reageren als je het met hen over seksualiteit wilt hebben. Hoewel kinderen in deze leeftijd praten over seksualiteit met volwassenen vaak heel ongemakkelijk vinden, hebben ze nog wel informatie van volwassenen nodig.

- Kinderen krijgen steeds meer schaamtebesef en willen zich soms niet meer om- of uitkleden waar anderen bij zijn. Het kan uitmaken wie die anderen zijn. Zo is het bijvoorbeeld thuis geen probleem, maar bij de zwembles wel⁴.
- Veel kinderen krijgen in deze periode voor het eerst verkering, meestal met iemand uit de klas. Vaak doen ze niet veel meer dan bij elkaar staan in de pauze of iets met een groep vrienden. Ze raken elkaar op deze leeftijd nog nauwelijks aan.
- Onder invloed van de geslachtshormonen verandert er veel voor het kind. Dit merk je aan gedrag, aan de lichamelijke ontwikkeling en beleving en aan emotionele stemmingswisselingen. Bij

⁴ Soms zie je dit ook al bij jongere kinderen (6-9 jaar).

meisjes start dit zo'n 2 jaar eerder. Denk aan groei in lengte, ontwikkeling van borsten, schaamhaar, baard in de keel (jongens) en menstruatie (meisjes). Sommige kinderen vinden de veranderingen stoer, anderen schamen zich ervoor.

- Sommige jongens hebben voor het eerst een zaadlozing (gemiddeld hebben jongens hun eerste zaadlozing rondom hun 14e jaar).
- Jongens doen soms spel als wie het verst kan plassen, wie stijf kan worden. Zo doen ze veel informatie op. Meisjes lijken minder te experimenteren, maar praten onderling over verliefdheid en seksualiteit.
- Aan het begin van de puberteit (of eerder) komen kinderen er vaak achter of ze op jongens of meisjes of allebei vallen. Tussen hun 10de en 13de jaar kunnen kinderen voor het eerst seksuele gevoelens of seksuele aantrekking tot iemand van hetzelfde geslacht ervaren.
- Sociale contacten en dus ook de seksuele ontwikkeling vindt bij oudere kinderen tegenwoordig vaak deels online plaats. Diverse kinderen hebben wel eens seksueel expliciete beelden gezien. Kinderen kunnen gericht zoeken naar informatie over seksualiteit of seksuele beelden. Ook kunnen zij elkaar seksueel getinte berichten, foto's en filmpjes sturen en/of ontvangen.

Meer informatie

- <https://nl.mashable.com/identities/362/zo-praat-je-met-je-kinderen-over-gender>
- <https://www.schooluitdekast.be/leerkrachten-lager-onderwijs/methodieken/educatief-pakket-gelukkige-vaderdag-silvie>
- <https://www.transvisie.nl/hoera-een-mensje/>
- <file:///Z:/Downloads/seksuele-ontwikkeling-van-kinderen-0-18-jaar.pdf>
- <https://shop.rutgers.nl/nl/webwinkel/doelgroep/kinderen-12-jaar#>